

Sárdy Péter

Boldog bűn?

„Ő boldog bűn, amely ilyen és ekkora megváltót érdemelt!” („O felix culpa, quae talem ac tantum meruit habere redemptorem!”) A „tipikusan római” húsvéti éneknek (az „Exsultet”-nek) az idézett szavakban megnyilvánuló győzelmi páto-sza új megvilágításban jelent meg előttem *Mel Gibson* Krisztus szenvedését bemutató filmje láttán. Pontosabban: Arra összpontosította figyelmemet, hogy a római liturgia a „boldog bűn” miatti ujjongásával nagyon is alkalmas volt arra, hogy elfedje a reálisan létező kereszténység egyik rettenetes vonatkozását, amely évszázadokon keresztül elkerülte az emberek figyelmét. Az is lehet, hogy csak tudatosan agyonhallgatták, vagy elfojtották. Ez a film jó alkalmat ad arra, hogy újragondoljuk a kereszténységnek az erőszakhoz fűződő viszonyát.

A Krisztus halálát megváltó áldozatként bemutató keresztény mítosz nemcsak az áldozat szerepének adott isteni méltóságot, hanem egyben a kegyetlenségnek és az erőszakot alkalmazó embereknek is titokzatos minőséget kölcsönzött. Hiszen maga az Atyaisten az, „*aki tulajdon fiát sem kímélte, hanem mindnyájunkért odaadta*” (Róm 8, 32), magyarul kiszolgáltatta – mégpedig éppen erre a grandiózus szado-mazochista „üdvözítő rendezvény”-re. A bűncselekmény közvetlen tettesei – a főpaptól kezdve a legutolsó hóhérlegényig – csupán az ő eszközei voltak. Ez a mítosz Pál apostol konstrukciója, melyet az egyház minden további vizsgálat nélkül „isteni kinyilatkoztatásként” vett át. Ez a mítosz egyrészt a tökéletességre vezető útként állítja be a keresztények számára az üdvözítő szenvedés vallásos ápolásának („áhitatának”) mazochista lelkiségét, másrészt magától értetődőnek tartja a problémák erőszakkal történő megoldását, mivel Isten is ezt a módszert alkalmazta! Mit tartsunk egy ilyen „kinyilatkoztatásról”? Az az összefüggés, melyben az idevágó nyomós mondat Pálnak a rómaiakhoz írt levelében található, sokat el-

árul a megváltás e gondolati modelljének nem tudatosult pszichológiai háttéréről.

Mert kinek az „üdvösségéért” rendezték meg ezt a borzalmas gyilkosságot? Természetesen „*mindnyájunkért*” – így mondja Pál nyomtatékosan; és én szívesen hozzáfűzném: „*értünk, tettesekért*”! Hiszen mi vagyunk azok, akik hasznot húzunk ebből a kegyetlenségből, sőt hasznukat örömmel elfogadjuk. Pál éppen ebben az értelemben fogalmazza meg gondolatmenetének célpontját: „*Hogy ne ajándékozna (ez az Isten) nekünk vele (a kínzásra és lemészárolásra „odaadott” áldozattal) együtt mindent? Ki vádolná Isten választottjait? Ki ítélne kárhozatra?*” (Róm 8,32) Ezek a szavak világosan tanúságot tesznek arról, hogy milyen hasznot hozott Pálnak – és vele együtt a keresztényeknek – az ilyen módon felfogott „üdvözítő rendezvény”, ti. teljes amnesziát: Végre mellőzhetik bűntudatukat, hiszen nincs már senki, aki vádolhatná vagy elítélhetné őket. Már azt tehetik, amit csak akarnak, hiszen ennek az önkényes Istennek „*választottjai*” ők, míg a „*többiek*” – „*a harag eszközei*”, akiken „*Isten a haragját és hatalmát akarta megmutatni*” – „*pusztulásra készültek*” (Róm 9,22). És ha a gonoszokkal így bánik az Isten, a keresztények is nyugodtan azonosulhatnak Istenükkel: Kiválasztottságuk tudatában ők is gyűlölhetnek és gyilkolhatnak, s aztán rögtön el is felejtethetik ezt.

Úgy látszik, ez a kiválasztottságtudat állt annak a végtelen sok kegyetlenségnek nem tudatosult háttérében, amit hosszú történetük során a keresztények *hitükre hivatkozva* meg gondolás nélkül, sőt még jó lelkiismerettel is elkövezték. Ezeket fölösleges részleteznem. Csak egy jellegzetes példát említek meg itt, a kereszties háborúk tömeggyilkosságát, melyet azzal a jelszóval követték el, hogy „*Isten akarja ezt*”. Az a „hit”, hogy a megbántott Isten egy döntő pillanatban erőszakos bűncselekményt követelt engesztelésül,

elfeledtette velük Jézus „jó hírért”, vagyis hogy a „mi Atyánk” válogatás nélkül szeret *minden* embert; és amikor arról volt szó, hogy ez az Isten nem tűrheti, hogy „sírja” a „hitetlenek” kezében van, mindenre készek voltak. Egy *ilyen* Istennek persze esélye sem volt arra, hogy károsodás nélkül megússza a későbbi felvilágosodás rohamait. Egy ilyen „Isten” megérdemelte sírját, melyet a 20. század bizonyos gondolkodói (Nietzsche óta) neki szántak, még ha sok keresztény nem tudta is megérteni, miért beszélnek azok „Isten haláláról”.

Ne állítsa senki, hogy ezzel valami idegen dolgot magyaráztam bele a „Római levél” szövegébe! Mert mit is tanít az úgynevezett „keresztény hit” arról, hogy miért is támadt fel Krisztus? Mint ismeretes, azért, hogy az utolsó ítéleten bosszút álljon ellenségein, akiket Krisztus impozáns győzelme után örök tűzben fognak kínozni. Ez nemcsak a sötét középkor hite vagy a nehezen érthető Jelenések könyvének egyik kijelentése, hanem még Jézus szájába is adják, amikor egy példabeszéd végén a „király” ezt mondja: „*Ellenségeimet pedig, akik nem akarták, hogy királyuk legyenek, hozzátok ide, és vágjátok le itt előttem*” (Lk 19, 27)! Fel lehet-e ismerni ezekben a szavakban annak az embernek, Jézusnak a gondolatait, aki „*azért jött, hogy megkeresse és megmentse az elveszettet*” (Lk 19,10)? Fel lehet-e még ismerni a megváltó áldozat mítoszában Istenében Jézus „*Atyját*”, aki „*felhossa napját gonoszokra és jókra*”, s aki „*addig megy az elveszett után, amíg meg nem találja*” (Mt 5,45; Lk 15,4)?

Hogyan tudták a keresztény hit „tanítói”, akik különben azt állítják Jézusról, hogy ő „*igaz Isten az igaz Istentől*”, ilyen mértékben elfelejtetni, mit mondott Istenről maga Jézus? Talán igazában soha nem is értették meg azt. Azok a férfiak, akik a közöttük élő Jézust nem voltak képesek megérteni, „*Jézus tanítványainak*” nevezték ugyan magukat, de „*húsvét után*” még kevésbé tudták

észrevenni, hogy elképzeléseik milyen összeférhetetlenek egykori mesterük lelkületével. Ez arra vezett, hogy az ő gondolataik – az „apostoli hit” alkotórészévé válva – sajnos mérvadó szerepet kaptak a keresztény tanításban, amelyben Jézusétól eltérő elképzeléseik azóta is „tévedhetetlenül” uralkodnak.

Hogyan is lehetne a keresztények bármilyen embertelenségét rossz néven venni, ha „apostoli” írásaik (Isten szavaként!) egy olyan „Istenember” ragyogó példáját állítják eléjük, aki feltámadása és visszajövele után végre diadalmaskodva kiélheti agresszióját? A kereszténység – úgy látszik – az emberiség legerőszakosabb vallásává vált, ami kétségtelenül Jézus szándéka *ellenére* történt. A keresztények továbbadták ugyan az ő *valódi* és erőszakmentes „jó hírét” is (pl. a „he-

gyi beszédben”, Mt 5,38-48), de olyannyira elásták azt saját „fontos” tanításaik alá, hogy e „jó hír” inkább egy rokonszenves igehirdető jámbor túlzásának tűnhet, akit e téren aligha lehet egészen komolyan venni.

Jézus „jó híre” pedig – a görög ókor eszméivel és a próféták legjobb (vallás- és társadalomkritikus) hagyományával együtt – továbbfejlődött az emberi jogok, az erőszakmentesség, valamint a népeket és fajokat átfogó szolidaritás mai eszményképeivé, melyek korunkban – ha lassan is, de – végre hatni kezdenek az emberek gondolkodására. Csak az a tragikus, hogy Jézus tanításának ez a szabadságot hirdető továbbfejlesztése nem a keresztény egyházaknak köszönhető, hanem éppen az ő ellenállásuk ellenére, méghozzá az általuk „istentelen-

nek” csúfolt felvilágosodás közvetítésével jött létre és terjedt el.

Vajon van-e még reális lehetőség arra, hogy a keresztények utolérjék ezt a világot átfogó fejlődést? Komoly nehézség, hogy „egyedül igaz” hitük tudatában alaposan immúnissá váltak bármiféle haladás eszméjével szemben. Remélhető-e ebben a helyzetben, hogy az egyházak a jövőben is folytatni tudják az emberiség fejlődésében eddig játszott fontos szerepüket? Ez azon áll vagy bukik, hogy képesek lesznek-e Jézus igazi „jó hírét” valóban megérteni, s hogy lesz-e erejük azt magukévá tenni, és hitük középpontjába helyezni. Ez a „jó hír” aztán, ha egyszer a középpontban áll, bizonyára gyökerében kérdőjelezi meg az úgynevezett apostoli hagyomány nem egy „igazságát”, amelyek csupán az erőszak – Jézus által meghaladott! – paradigmájának örök érvényéről tanúskodnak.

Júdás, a csalódott Messiás-tanítvány

Milyen ismerős számunkra az utolsó vacsora képe – közepesen a kenyeret szétosztó Jézus, körülötte hűséges tanítványai, szorosan hozzá simulva a szeretett tanítvány, a többiek izgatott beszélgetés közben. Aztán egészen a kép szélén, lecsütt szemmel, kezével a pénzes zacskót szorongatva – Júdás: magának a gonoszszágnak a képmása, az embertelenség és a ravaszság torzképe, a barát, aki árulóvá válik, aki harminc ezüstért eladja a lelkiismeretét, a csaló, aki a csókot, a szeretet jelét a halál jelévé változtatja. A megátalkodott Júdás, aki egyszerűen nem akarja elhinni, hogy Jézus a Messiás. Az egész kereszténység gyűlölete erre az emberre, s vele az egész zsidó népre összpontosult. A keresztény antijudaizmus mindmáig ebből a forrásból táplálkozik.

De igazságosan bánunk-e a Jézus oldalán álló, Iskarióti Júdás nevű férfival, ha ezt az egyszerű értelmezést alkalmazzuk? Irányítsuk egyszer tekintetünket más irányba, arra az útra, amely talán saját magunkhoz vezet. Feltételezzük ez egyszer, hogy Júdás többet remélt urától és mesterétől, mint a többi tanítvány. Talán éppen ő sóvárgott a leginkább arra, hogy Jézus végre a zsidók királyaként mutakozzék meg, szálljon szembe a gyűlölt rómaiakkal, és szabadítsa meg Izraelt, amint a próféták meghirdették. Talán az összes tanítványok közül benne izzott a legerősebben és a legforróbban a Jézus messiási mivoltába vetett hit – és annál inkább kínozza őt a csalódottság, hogy eljátszották az esélyt a jeruzsálemi bevonuláskor, amikor a nép királyként ünnepelte Jézust, ő azonban még csak jelét sem akarta adni annak, hogy valódi hadvezér lenne. Provokálni akarta őt Júdás? Azt remélte, hogy amikor jönnek a katonák, és elvezetik Jézust, ő legkésebb akkor igazi királyként és messiásként fog megmutatkozni, s hatalommal lerazza a maga és egész népe bilincseit? Fel akarta ébreszteni őt a csókkal? S miért ne fogadhatná el az ember a harminc ezüstöt? Az még nagyon jól jöhet a kezdődő nagy mű támogatásaként! S aztán a rettenet: Jézus nem védekezik, hagyja, hogy elvezessék, csendben és tehetetlenül – isteni mivoltának remélt kinyilatkoztatása elmarad.

Júdás most az ember által megtapasztalható legsötétebb mélységbe sodródik: az öngyilkosságba. Túlságosan leegyszerűsítjük a dolgot, ha pálcát törünk fölötte, vagy másképp szólva: a Júdásra kimondott ítélet ránk is érvényes. Mi, keresztények is ismerjük a vágyakozást egy erős hadvezér iránt, aki erővel és hatalommal megítéli a világban lévő rosszat, biztonságot és rendet teremt, szavatolja a szabadságot és az igazságosságot, és kész mindezek érdekében fegyveres erőt is bevetni. A kereszténység kétezer éves történetében mindvégig igaz volt, s ma is érvényes, hogy a fanatikus vakbuzgók, a fundamentalisták, a különösen vallásos világmegváltók nem képesek kiegyezni az erőszakmentes Messiással, aki azt mondja: „Az én országom nem e világból való.”

Amikor a tanítványok tudni akarják, melyikük az áruló, ismertetőjékként Jézus Júdással együtt márt kenyeret a táliba. Figyelemre érdemes, mi minden *nem* történik ezután! A tanítványok nem rontanak rá Júdásra, nem fordulnak el tőle megvetéssel, nem is próbálják meg eltéríteni szándékától oly módon, hogy ártalmatlanná teszik. A legizgalmasabb azonban: Jézus *nem* zárja ki Júdást az utolsó vacsora közönségéből. Fogja a kenyeret és a bort, s mindkettőt megosztja vele, az árulóval. Az effajta magatartásra csak egyetlen magyarázatot tudok – a szeretetet. Ez a szeretet tisztában van az igazsággal, mégsem közösíti ki, mert ez a szeretet határtalan. Mindazonáltal kétségbeesés és halál száll arra, aki kockára teszi ezt a szeretetet, aki nem veszi komolyan, aki úgy véli, fölébe emelkedhet ennek a szeretetnek, hogy saját céljaira használja fel. Aki megsérti a szeretetet, és visszaél a bizalommal, ezzel az Istentől elhagyatottság sötét vidékére lép. Júdás már nem élte meg a hűsvéti eseményeket, mégis él bennem a vele kapcsolatos remény, ahogyan mindannyiunkat illetően is reménykedem.

Ruth Misselwitz

Forrás: Publik-Forum, 2005/6

A Szerző evangélikus lelkész.